

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2022. május 2.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

minden vizsgázó számára

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

A szövegértési feladatok megoldásának értékelése, pontozása

- A válaszokra csak a javítási-értékelési útmutatóban megadott pontszámok, illetve részpontszámok adhatók. Fél pont nem adható.
- A hiányzó válasz minden esetben 0 pont.
- Az értékelő tanár a dolgozatban jelölje és pontozza a helyesírási hibákat, és a pontszámot adja hozzá a szövegalkotási feladat helyesírási pontszámaihoz. A helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
- A javító tanár csak az útmutatóval lényegében egyező tartalmú választ értékelheti pontokkal. A megfogalmazás természetesen eltérhet a javítási útmutatótól. Több helyes válasz esetében a lehetőségeket / jel különíti el egymástól.
- Amennyiben a vizsgázó a feladatban előírtnál több választ ír, akkor az első (megadott számú) megoldást kell figyelembe venni.
- A pontozásban figyelembe kell venni a felelet megfogalmazását is, amennyiben ezt az útmutató előírja.

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Az egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Előszó a Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára című kötethez (részlet)

1) Korunkban jelentősen megnőtt az információ terjedésének sebessége, és a nap mint nap ránk zúduló hír mennyisége is jóval nagyobb, mint a régebbi korokban volt. Ennek a gyakran nyomasztó információmennyiségnek egyre nagyobb része ma már képi megfogalmazásban jut el hozzánk, de a legjelentősebb információátadó közeg mégiscsak az írott, a nyomtatott szöveg. Éppen ezért nem mindegy, hogy a szerző (a közlő) milyen pontosan, milyen hatásfokkal juttatja el a befogadóhoz, az olvasóhoz közlendőjét.

2) Ma, mikor oly sokat emlegetjük az európai egységesülést, és sokat is teszünk érte, nem szabad megengednünk, hogy ennek során nemzeti önazonosságunk, identitásunk sérüljön. Anyanyelvünk, a magyar nyelv nemzeti kultúránk hordozója. Örködnünk kell fölötte, elő kell segítenünk szabatos, színes, helyes használatát. Időről időre, a nyelvtudomány új eredményeit felhasználva egyrészt nyelvtanokban kell mind pontosabban leírni a használatának szabályait, másrészt szókincsünk elemeit a nagy szótáriró elődök – Szenczi Molnár Albert, Pápai Páriz Ferenc, Bod Péter, Ballagi Mór, Czuczor Gergely, Fogarasi János, Balassa József, Országh László, Hadrovics László és mások – nyomdokain haladva különböző típusú szótárakban kell számba vennünk.

3) A *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára*, mint címe is mutatja, a magyar szavak kincsestára. Mit jelent ez? Olyan újszerű szótár, amely gazdag tára a rokon értelmű szavaknak, más néven szinonimáknak, és tájékoztatja a használót a szavaknál nagyobb egységek, a szókapcsolatok és a szólások jelentéséről és így felhasználásuk módjáról is. Feltünteti egy-egy szó jelentésének ellentéteit, ha vannak ilyenek. A magyar szótárirodalomból mind ez ideig hiányzott a magyar szókincs elemeinek ellentétes jelentések szerinti feltérképezése, pedig valamely szónak és ellentétének jelentése szoros kapcsolatban áll egymással, kiegészítik és meghatározzák egymást, mint a fény és az árnyék.

4) A *Magyar szókincstár* a nyelvészet, azon belül is a jelentéstan és a lexikológia legújabb eredményeinek figyelembevételével, korszerű eszközök (számítógépek, célprogramok) felhasználásával készített tudományos igényű szótár. Hatékonyan kívánja segíteni az anyanyelvének tudatos és igényes használatára törekvő olvasót.

5) A magyar szavakat a rokonértelműség, szinonimitás szempontjából két terjedelmesebb és több kisebb szótár dolgozta fel a *Magyar szókincstár* megjelenése előtt. 1907-ben jelent meg PÓRA FERENC *Magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve* című munkája, amely 800 fogalomkör köré csoportosította a szinonim szavakat. Ez mindmáig a magyar nyelv egyetlen fogalomköri szótára. Szóanyaga

mára nagymértékben elavult. 1978-ban látott napvilágot O. NAGY GÁBOR és RUZSICZKY ÉVA *Magyar szinonimaszótára* (Akadémiai Kiadó), amelyben a szerzők elsősorban az Akadémiai Kiadónál 1959–1962 között megjelent *A magyar nyelv értelmező szótárának* hét kötetét dolgozták fel a szigorúan értelmezett szinonimitás szempontjából. A *Magyar szinonimaszótárban* a szerzők 12500 címszó köré 30000 lexikai egységet csoportosítottak. (E szótár diákok számára átdolgozott változatát 1998 elején adták ki RUZSICZKY ÉVA szerkesztésében *Szinonimaszótár diákoknak* címmel [Helikon Kiadó].) A kisebb szinonimaszótárak, -gyűjtemények közül említést érdemel BALASSA LÁSZLÓ *Garmada – Rokon értelmű szócsoporthoz és írói kifejezésformák* című gyűjtése (Tankönyvkiadó Vállalat, 1958) valamint TÓTFALUSI ISTVÁN *Színes szinonimaszótára* (Háttér Kiadó, 1997).

6) A *Magyar szókincstár* 25500 vastag betűs címszót tartalmaz. A szócikkeiben található szavak száma 80600. A 25500 szócikket 42300 szinonimasor (jelentés) építi fel. A szótár szerzői 14400 szinonimasornak adták meg az ellentétes jelentését. A szavakon felül több, mint 3800, a szavaknál nagyobb lexikai egységet – szólást, szóláshasonlatot – tartalmaz a szótár 760 címszó alá besorolva. A *Magyar szókincstárban* felsorakoztatott 80600 szó között a mai köznyelv szavain kívül szép számmal szerepelnek régi, régies, nyelvjárási, népi és idegen hangzású szavak, de nem maradtak ki a diáknyelv lexikai elemei és a szleng jellegű kifejezések sem. Nem hagytuk ki a napjainkban sajnálatos módon oly gyakran használt „durva” szavakat sem, de itt mértéktartóan jártunk el.

7) Szándékunk szerint a *Magyar szókincstár* kínálati szótár, melyben a magyar anyanyelvűek megtalálják és kiválaszthatják egy-egy szónak a szótárban található, tágra értelmezett szinonimái közül a számukra legalkalmasabbat. A szótár használója részére a szerkesztők nagy bőségben felajánlják a címszó szinonimáit, s a gyakran eltérő hangulatú, különböző használati körű szinonimák közül a választást az olvasóra bízzák, mert bíznak ösztönös anyanyelvi érzékében, kompetenciájában. Ily módon a szótár alkotó használatot tételez fel.

8) A *Magyar szókincstár* szerzői olyan szótárt kívántak átnyújtani az olvasónak, amelyet a könnyű használhatóság jellemez. A tartalom világos elrendezése mellett ezt segíti elő a szótár visszafogott, de határozott tipográfiája.

Az egyszerű felhasználás, a gyors keresés érdekében nem alkalmaztak a szerzők utalásokat sem. A *Magyar szókincstár* azon kívül, hogy szinonimaszótárként forgatva valamely szó szinonimáit, sőt ellentéteit is kikereshetjük belőle, van egy további haszna is. Ugyanis a szótár rokon értelmű szavai a maguk módján magyarazzák, értelmezik is azt a címszót, mely alá be vannak sorolva. Így a *Magyar szókincstár* bizonyos tekintetben értelmező szótári funkciót is betölthet, hiszen az olvasó számára egy kevésbé ismert vagy homályos jelentésű szónak a jelentését a szinonimák pontosíthatják, megvilágosíthatják.

9) A szerkesztők úgy vélik, hogy a *Magyar szókincstár* hasznos segédeszköz lehet a gondos, pontos, igényes magyar nyelvű szövegek készítéséhez. A szótár a magyar anyanyelvűek legszélesebb köre számára készült, a „hivatásos” tollforgatók (az újságírók, a fordítók, a tanárok, a szerkesztők) mellett mindenki haszonnal lapozhatja, aki igényesen, pontosan, színesen kívánja kifejezni magát. A magyar nyelv oktatásának is jól hasznosítható segédeszköze. Gazdag tartalma révén a *Magyar szókincstár* újabb szókészletteni, jelentéstani, frazeológiai és stilsztikai kutatások kiindulópontjává válhat.

10) A szótár szoros betűrendbe sorolt szócikkekből áll; a szócikkek szócikkfejből és szócikktestből épülnek fel.

A szócikkek élén álló szócikkfejben a címszók a szótár szövegtestéből tipográfiaiilag kiugratva helyezkednek el, kövér betűtípussal szedve. Ha a címszónak van alakváltozata, azt vesszővel elválasztva szintén vastagon szedve közöljük [...] A címszó megjelenése után a szófaj megjelölése vagy rövidítése következik álló szedéssel kerek zárójelben. [...]

A szócikk [szócikktest] a címszót követően egy vagy több szinonimabokorból tevődik össze. Ezekben soroljuk fel a címszó rokon értelmű szavait a címszó jelentései szerint bokrokba rendezve. [...] A szinonimák sorát a címszó adott jelentéséhez közeli értelmű frazeológiai egységek: szólások, szóláshasonlatok követhetik. Ezek sorát a vastagon szedett **Sz:** vezet be. A szólásokat egymástól pontosvesszővel választjuk el.

Az ellentétes jelentésű szavakat a szinonimabokorban a rokon értelmű szavak felsorolása után (ha vannak szólások, azokat követően) tele káró jellel (♦) bevezetve adjuk meg.

Forrás: Kiss Gábor 1999. (főszerk.) *Magyar szókincstár. Rokon értelmű szavak, szólások és ellentétek szótára* Tinta Könyvkiadó, Budapest. 5–7. A feladathoz igazított szöveg.

1. A Magyar szókincstár a magyar szavak kincsestára.**a) A 3. bekezdés alapján nevezze meg, mit tartalmaz ez a kincstár! Három elemet említsen!**

- szinonimák/rokon értelmű szavak,
- szókapcsolatok, szólások,
- antonimák/ellentétes jelentésű szavak;

Adható: 3, 2, 1, 0 pont

Ha a vizsgázó csak annyit ír, hogy a szótár szavakat/magyar szavakat tartalmaz, akkor nem kaphat pontot.

b) Milyen további szerepet tölt be a szótár a 8. bekezdés alapján?

- értelmező szótári funkciót is betölt

Adható 1, 0 pont

Megadható a pont akkor is, ha a vizsgázó a bekezdésből vett idézettel válaszol: „Ugyanis a szótár rokon értelmű szavai a maguk módján magyarázzák, értelmezik is azt a címszót, mely alá be vannak sorolva.”

2. Nevezzen meg két célt a 2. bekezdés alapján, amelynek megvalósulását ez a szótár segíti!

- szabatos, színes, helyes nyelvhasználat,
- nemzeti önazonosságunk védelme a nyelv által,
- szókincsünk elemeinek számbavétele, őrzése,
- a nyelvhasználat szabályainak rögzítése;

Adható: 2, 1, 0 pont

Helyes válaszelemenként 1 pont adható.

3. Fogalmazza meg egy összetett mondatban, hogy a korábbi szótárakhoz képest**a) mi az újdomsága a Magyar szókincstárnak! (3)**

Újszerű szótár, mert feltünteti egy-egy szó jelentésének ellentéteit.

Adható: 2, 1, 0 pont

Tartalmi elem 1 pont. Csak összetett mondat esetén adható a nyelvi minőségre 1 pont.

b) Honnan tudhatjuk, hogy ez valóban újdomsága a szókincstárnak? Idézza a szöveg erre vonatkozó részletét! (3)

„A magyar szótárirodalomból mind ez idáig hiányzott a magyar szókincs elemeinek ellentétes jelentések szerinti feltérképezése...”

Adható: 1, 0 pont

A megoldásnak tartalmaznia kell az aláhúzott szövegrészletet.

A pontszám az idézőjel nélkül nem adható meg.

4. Döntse el az olvasott szöveg alapján az alábbi állításokról, hogy igazak-e vagy hamisak! Írja a megfelelő betűjelet az állítás mellé a táblázat 2. oszlopába! (I= igaz, H=hamis)

A <i>Magyar szókincstár</i> egyszerű használhatóságát segítik a különböző szerzői utalások.	H
A szótár régebben keletkezett szövegek olvasásához is adhat segítséget.	I
A szótár minden szinonimasornak megadja az ellentétes jelentését.	H

Adható: 3, 2, 1, 0 pont

Helyes válaszelemenként 1 pont adható.

5. Milyen megoldásokkal érték el a *Magyar szókincstár* szerzői, hogy a szótár könnyen és gyorsan használható legyen? Három tartalmi elemmel adja meg válaszát! (8)

könnyű és gyors használhatóság

- a tartalom világos elrendezése,
- visszafogott, de határozott tipográfia,
- a szerzők nem alkalmaztak utalásokat

Adható 3, 2, 1, 0 pont

Helyes válaszelemenként 1 pont adható.

6. Az alábbi szótárak, szógyűjtemények megelőzték a *Magyar szókincstár* megjelenését. Töltse ki a táblázatot a szöveg információi alapján! A szótárak jellemzéséhez mindenhová egy információt írjon csak! (5)

Szerző(k), szerkesztő	Cím	Megjelenés éve	Kiadó	Egy jellemző információ
Tótfalusi István	<i>Színes szinonima-szótár</i>	1997	Háttér Kiadó	kisebb szótár, gyűjtemény
Póra Ferenc	<i>Magyar rokonértelmű szók és szólások kézikönyve</i>	1907	nincs adat	800 fogalomkör / egyetlen fogalomkörü szótár / szóanyaga elavult
Ruzsiczky Éva	<i>Szinonimaszótár diákoknak</i>	1998	Helikon Kiadó	átdolgozott változat / a <i>Magyar szinonimaszótár</i> átdolgozása diákoknak / az 1978-as nagyszótár átdolgozása

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont

A táblázat **Szerző(k), szerkesztő, / Cím, / Megjelenés éve, / Kiadó** rovatainak hibátlan kitöltéséért soronként egy-egy pont adható, összesen 3 pont.

Az **Egy jellemző információ** megadása egy-egy pont, összesen 3 pont.

7. A szöveg 10. bekezdése a *Magyar szókincstár* szócikkeinek a felépítésére utal. Írjon egy-egy példát az alábbi szócikkből a megadott jellemzőkre! (10)

vidám (mn) ◊ jókedvű, derűs, vidor (*rég*), víg, örömteli, vígságos, kedélyes, derült, jókedélyű, jóvágású (*táj*), feldobódott (*szleng*), jópofa, mókás, játékos, bohókás, tréfás, mulatságos, vicces, mulattató, joviális (*rég*), piknikus, boldog, derülátó, örvendező Sz: nyulat lehet fogatni vele ◊ élénk, eleven, lendületes ♦ SZOMORÚ, LEHANGOLT, DEPRIMÁLT ◊ [szín]: világos, derűs

- a szinonimákat – ahol indokolt – stílusminősítésekkel látták el a szócikkekben

vidor (*rég*) / jóvágású (*táj*) / feldobódott (*szleng*) / joviális (*rég*)

ha csak a stílusminősítést írja a vizsgázó, akkor is kap pontot

- a szóanyagot a vastag betűs címszóhoz rendelték hozzá

vidám / **vidám**

- az ellentétes jelentésű szavakat a szinonimabokorban a rokon értelmű szavak felsorolása után (ha vannak szólások, azokat követően) adják meg

SZOMORÚ / LEHANGOLT / DEPRIMÁLT

ha kisbetűvel írja a vizsgázó a szót, akkor is kap pontot már egy helyes szóért is

- szinonimák sorát a címszó adott jelentéséhez közeli értelmű frazeológiai egységek (szólások, szóláshasonlatok) követhetik

nyulat lehet fogatni vele

- a címszó után a szófaj megjelölése vagy rövidítése következik

(mn) / melléknév

- a stílusértékében közömbös, köznyelvi szinonim szó közelebb áll a címszóhoz, mint a színezettebb stílusú (nagyobb stílusértékű), illetve valamely nyelvi rétegbe tartozó szinonima

A jókedvű / derűs köznyelvi szinonimák kivételével bármelyik színezettebb stílusú szinonima [vidor (*rég*), víg, örömteli, vígságos, kedélyes, derült, jókedélyű, jóvágású (*táj*), feldobódott (*szleng*), jópofa, mókás, játékos, bohókás, tréfás, mulatságos, vicces, mulattató, joviális (*rég*), piknikus, boldog, derülátó, örvendező] elfogadható.

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Helyes válaszelemenként 1 pont adható.

8. Nevezzen meg három esetet a 7. és a 8. bekezdés alapján, amikor használni tudja ezt a kiadványt! Egyes szám első személyben (E/1.) fogalmazzon!

Lehetséges válaszok

Akkor használnám a szókincstárat,

- ha keresem egy szó szinonimáit,
- ha eltérő hangulatú, különböző használati körű szinonimákat keresek,
- ha a számomra legalkalmasabbat akarom kiválasztani a szinonimák közül,
- ha egy szóval ellentétes jelentésű szót keresek,
- egy kevésbé ismert vagy homályos jelentésű szónak a jelentését keresem.

Adható 3, 2, 1, 0 pont.

Minden helytálló és egyes szám első személyben megfogalmazott válaszra adható 1 pont.

9. Rendelje a táblázatban megadott címeket a szöveg egy-egy bekezdéséhez a megfelelő sorszám beírásával! Válassza ki a felsorolt igék közül azt, amely az adott bekezdésre mind tartalmilag, mind szóhasználatát tekintve leginkább jellemző! A táblázat üres rovataiba csak egy-egy válaszelemet írhat.

felhasználták / felajánlják / dolgozták fel / eljuttatja / tartalmaz

A bekezdés címe	A bekezdés sorszáma	A bekezdésre jellemző ige
A szótár mennyiségi mutatói, adatai	6	tartalmaz
A szótár készítésének korszerű eszközei	4	felhasználták
A szótárt megelőző korábbi szótárak, szógyűjtemények	5	dolgozták fel

Adható 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Minden helytálló válasz egy pont. Ha a helytálló megoldás mellett helytelen is szerepel, nem adható pont.

10. Mondhatjuk-e, hogy az 1999-es kiadású Magyar szókincstár napjaink szókincsét tartalmazza? Érveljen mindkét válaszlehetőség (igen – nem) mellett olyan módon, hogy folytassa a megkezdett mondatokat! Ügyeljen a nyelvhelyességre!

Lehetséges válaszok

Igen, mondhatjuk, hiszen a szótár alig több mint húszéves. 25500 vastag betűs címszót tartalmaz. A szócikkeiben található szavak száma 80600. Ezeket a szavakat ma is használjuk, ismerjük, részei a nyelvünknek. És bár sok új szó keletkezett az elmúlt húsz évben, ezeknek a szavaknak a száma nem számottevő a szókincstárban előforduló szavak számához képest.

Adható 2, 1, 0 pont

Egy pont adható a helytálló érvelésért, és egy pont adható a megfogalmazásért.

Nem, nem mondhatjuk, mert a szótár már több mint húszéves. Azóta sok új szavunk keletkezett, s ezeket nem tartalmazza a szókincstár. / A nyelv folyamatosan változik, a szókincs a leggyorsabban változó rétege a nyelvnek, ezért nem létezik teljesen naprakész szótár.

Adható 2, 1, 0 pont

Egy pont adható a helytálló érvelésért, és egy pont adható a megfogalmazásért.

ÉRVELÉS VAGY GYAKORLATI SZÖVEGALKOTÁSI FELADAT

A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja sem az, ha az értékelő személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől, sem az, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

Az értékelés általános elvei

1. Az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladat javítási-értékelési útmutatója két részből áll: a mindkét feladattípusra vonatkozó általános értékelési szempontokból, valamint az egyes feladatokhoz tartozó feladatspecifikus értékelési szempontokból. A megoldás értékelésekor az általános és a feladatspecifikus szempontokat egyaránt figyelembe kell venni.
2. Az általános értékelési szempontok az elvárható teljesítményt írják le. Amilyen mértékben teljesülnek az egyes szempontokhoz tartozó kritériumok, a javító tanár ezzel arányosan ítéli meg a szempontokhoz rendelt pontszámot. A feladatspecifikus értékelési szempontok közlik az adott feladathoz kapcsolódó lehetséges tartalmi elemeket, valamint a konkrét feladatkiírás függvényében megíthető pontszámokat.
3. Az értékelés során kizárólag a kitűzött két feladat valamelyikére adható pont. A vizsgázó összesen 0 pontot kap, amennyiben a feladatot egyáltalán nem oldotta meg, továbbá ha nem a feladat témájáról írt. Ebben az esetben a szerkezet és a nyelvi minőség pontszáma is csak 0 lehet.
4. Ha a vizsgázó két feladatot is megoldott, és nem jelezte egyértelműen, melyiket szánja végleges megoldásnak, a sorrendben először szereplő feladatot kell értékelni.
5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns helyes válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
6. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontveszteséggel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást. A kirívóan rövid terjedelmű kidolgozás (legfeljebb 60 szó) összesen 0 pont. A rövid terjedelmű (60–120 szó) kidolgozás értelemszerűen mindhárom fő értékelési szempont szerint arányosan csökkenő pontszámokkal értékelendő. A jelentősen hosszabb terjedelem esetén (300 szó fölött) a szerkezeti pontszámot csökkenteni szükséges.

Általános értékelési szempontok

Tartalmi minőség – érvek, állítások, gondolatok	4–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó írásműve a feladatban kijelölt problémához, témához kapcsolódik. - Az írásmű a feladatban kijelölt valamennyi szempontra utal, kitér, válaszol. - Az írásmű megfelelő mennyiségű érvet, állítást tartalmaz. - Az írásmű bizonyítja, hogy a vizsgázó megértette a feladatot, a problémáról képes hiteles, tárgyyszerű, ugyanakkor személyes véleményt alkotni. - A vizsgázó által kifejtett tartalmi elemek és állítások életszerűek, problémaérzékenyek, érvekkel alátámasztottak és meggyőzőek. - A szöveg koherens, nem jellemzőek az egymásnak ellentmondó állítások, gondolatok, javaslatok. - A szövegben nincsenek tárgyi tévedések. 	
Szerkezet	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A szöveg megfelel a kijelölt szövegtípus, szövegműfaj követelményeinek. - Szerkezeti egységei világosan azonosíthatóak. - A szöveg gondolatmenete logikus és arányos felépítésű, kerüli az önismétlést, és nem tartalmaz logikai hiányt. - A szöveg bekezdésekre oszlik. - A szöveg megfelelően alkalmazza a jelentésbeli és a grammatikai kohézió eszközeit. - A szöveg megfelelő terjedelmű (120-200 szó között). 	
Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)	3–0 pont
<ul style="list-style-type: none"> - A vizsgázó a szövegtípusnak, szövegműfajnak és a beszédhelyzetnek megfelelő nyelvi regisztert használ. - A beszédhelyzethez, témához illő találó, pontos szókinccs és kifejezések jellemzik a szöveget. - A szöveg a beszédhelyzethez, műfajhoz illő szerkezeti felépítésű és modalitású mondatokat használ. - A szöveg nyelvhelyességi szempontból kifogástalan. 	

Feladatspecifikus értékelési szempontok

Érvelés

„Memoriterként kigyöngyözött gondolatokat, anyagokat, szövegeket érdemes és szokás feladni. Rögzítésükkel nemcsak tartalmi gazdagságot nyerünk, hanem olyan szellemi tulajdonságokat és képességeket is, amelyek szerzőik létrehozó erőfeszítései eredményeként mintegy »benne vannak« a műben. A memoriterek *ebben az értelemben is* nemes anyagot, »kincset« rejtenek magukban. Nyelvi kincset is, hiszen ezek olyan nyelvi remeklések, amelyek a tartalmak mellett művészi élményt is nyújtanak. Páratlan lehetőség a tartalom és élmény összekapcsolására.”

(Nagy László 2005. A tanulás „maradandó kincsei”: a memoriterek. *Könyv és Nevelés*. VII/1.)

Ön szerint szükséges a digitális civilizáció világában a kötelező, iskolai memoriterek elsajátítása? Hasznos tudást ad a diákoknak a szépirodalmi szöveg(részlet)ek ismerete? Kifejtésében utaljon a felvezető szöveg megállapításaira és személyes tapasztalataira! Álláspontja megfogalmazásakor 3-5 saját, egymástól jól elkülöníthető érvet tegyen mérlegre!

ÉRVELÉS

Tartalmi minőség: érvek, állítások, gondolatok

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

a) Legalább három, maximum öt világosan kifejtett, egymástól lényegében elkülönülő érvet fogalmaz meg a fölvetett kérdéssel kapcsolatban.

b) A vizsgázó – akár köztes véleményt megfogalmazó – álláspontja jól azonosítható, belső ellentmondástól mentes abban a kérdésben, hogy a kötelező, iskolai memoriterek elsajátítása a digitális civilizáció világában is hasznos és szükséges tudást ad-e a diákoknak vagy sem.

c) A vizsgázó utal a felvezető szöveg megállapításaira, és a kérdéssel kapcsolatban legalább egy személyes tapasztalatát megnevezi.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, összesen 3 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges érvek a memoriterek elsajátítása mellett:

- A kötelező, iskolai memoriterek elsajátítása hasznos, mert a memória jól fejleszthető a szövegek tanulási folyamata által.
- A memoriterek megtanulása más tantárgyak tanulási folyamatait is segíti.
- Az iskolai memoriterek szépirodalmi szövegei magas nyelvi minőséget képviselnek, így pozitív hatást gyakorolnak a diákok nyelvhasználatára.
- A memoriterek ismerete az irodalmi és általános műveltség részét képezi, ezért értéknek tekintendő.
- A szépirodalmi szöveg(részlet)ek ismerete a szövegek tartalmánál fogva iránymutatást adhat az életben a személyes tapasztalatok értékelésekor és döntési helyzetekben egyaránt.
- A szépirodalmi szövegek fejből idézésének képessége szoros kapcsolatot teremthet a szöveg alkotója és a szöveget ismerő ember között.
- A memoriter szövegek bármely kérdésfeltevés kapcsán, analóg kommunikációs helyzetben a mindenkor saját álláspont megerősítését szolgálhatják.
- A memoriterek tanulás útján sajátíthatók el és a tanulás abszolút hasznos tevékenység.
- Az iskolai memoriterek bővítik a diákok szókincsét.

Lehetséges érvek a memoriterek elsajátítása ellen:

- A digitális civilizáció világában az iskolai memoriterek pillanatok alatt el lehet érni, meg lehet találni a világhálón, így nem feltétlenül szükséges megtanulni őket.
- A memorizált szépirodalmi szövegrészleteket hamar elfelejti az azokat nem használó ember.
- A memoriterek megtanulása fáradságos és időigényes folyamat.
- A memorizált szépirodalmi szövegrészletek csak ritkán használhatóak közvetlenül a gyakorlati életben.
- A kijelölt iskolai memoriterek nem feltétlenül találkoznak az azokat elsajátító diákok érdeklődésével.

Más, a feledat megoldása szempontjából releváns érvek is elfogadhatók.

A Szerkezet és a Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) értékelése az általános értékelési szempontok alapján történik.

Gyakorlati szövegalkotás

Eddig az Ön iskolájában az osztályok egymástól eltérő időpontban kirándultak, most azonban az igazgató egységesíteni akarja a kirándulások időpontját. A diákszemélyek egyik napirendi pontja ennek a témának a megbeszélése. Ön a diákönkormányzat tagjaként, saját osztálya képviselőjeként az iskola gyűlésre delegált diákképviselő, aki az osztályával korábban egyeztetett, többségi álláspontot képviseli, amely szerint ellenzi a közös időpontban megszervezendő osztálykirándulások ötletét.

Írja meg hozzászólását 120–200 szó terjedelemben a tanulmányi kirándulások időpontjának tervezett egységesítése ügyében! Megnyilatkozásában legalább 3–5 konkrétumra hivatkozzon, és ügyeljen a hozzászólás műfaji és formai sajátosságaira (kapcsolódás a felvetett témához, kapcsolattartó nyelvi formák)!

GYAKORLATI ÍRÁSBELISÉG ÉRTÉKELÉSI SZEMPONTJAI

Tartalmi minőség

A maximális 4 pont akkor adható meg, ha az általános értékelési szempontok mellett az alábbi feltételek is teljesülnek:

- a szövegben a vizsgázó a feladatban kijelölt tartalmi elemekről szól hozzászólásában (ellenzi az osztálykirándulások tervezett egységes időpontját), legalább 3–4 konkrét mozzanatot megnevezve;
- felvetett ötletei, javaslatok reálisak, megvalósíthatók;
- hozzászólása problémaérzékeny.

Amennyiben az a)-b)-c) kritérium valamelyike nem teljesül, kritériumonként 1-1 pont, vagyis összesen 3 pont levonható a Tartalmi minőségre az általános értékelési szempontok alapján megítélhető pontszámból.

Lehetséges érvek az egységes időpontban megszervezett osztálykirándulások ellen:

- az iskolaigazgató által, központilag kijelölt, egységes kirándulási időpont sokak számára nem felel meg – egyéb elfoglaltságok miatt
- az egységesített kirándulási időpont rugalmatlan
- központilag megadott időpontra nehezebb a szervező osztályfőnököknek megfelelő szállást és programokat biztosítani
- az osztályfőnök és az osztályt kísérő tanárok így csak a saját osztályukkal mehetnek el kirándulni
- a nem kiránduló tanárok összes órája is elmarad az adott kirándulási napon
- a végzős évfolyamnak a sok hivatalos iskolai program mellett így még nehezebb részt venni az utolsó osztálykiránduláson
- az egységesített kirándulási időpont nem feltétlenül veszi figyelembe a szálláshelyek elő- vagy főszezonba tartozó ajánlatát

Más, a közölt tartalmi elemektől eltérő válaszelemek, egyéni javaslatok is elfogadhatók.

Szerkezet

A maximális 3 pont eléréséhez az általános értékelési szempontok mellett az alábbi elemeknek kell jelen lenniük a hozzászólás műfaja, formai követelményei szerint:

- kapcsolódás a felvetett témához, a korábbi hozzászólásokhoz,
 - a szövegben belül fatikus (kapcsolattartó) elemek,
 - a figyelem megköszönése;
-

Amennyiben egy elem hiányzik a felsoroltak közül, 1 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. Amennyiben két elem hiányzik a felsoroltak közül, 2 pont levonandó a Szerkezet szempontja az általános kritériumok alapján megítélhető pontszámból. Amennyiben mindhárom elem hiányzik a felsoroltak közül, nem adható pont a Szerkezet szempontja, mivel ebben az esetben a szöveg nem tekinthető hozzászólásnak.

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség)

Az általános értékelési szempontok az irányadók.

A MŰÉRTÉLMELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

Értékelni csak az adott két téma egyikéről szóló dolgozatot lehet.

Ha a vizsgázó egynél több szövegalkotási feladatot old meg, és választását nem jelöli egyértelműen (nem húzza alá, melyiket választotta, vagy nem húzza át a szerinte érvénytelen megoldást), akkor a javító tanárnak a vizsgadolgozatban szereplő megoldások közül a sorrendben első megoldást kell értékelnie.

A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldás értékelendő.

Általános értékelési elvek

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik. A lehetséges tartalmi elemekben megfogalmazott fogalmi kifejtettség nem kritériuma a maximális pontszámnak.
2. A javítási-értékelési útmutató leírja a tartalmi minőségre (elérhető: 25 pont), a szövegszerkezetre (elérhető: 5 pont) és a nyelvi igényességre (stílus, nyelvhelyesség) (elérhető: 10 pont) adható pontok teljesítménytartományait. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. Az értékelő a dolgozatot a három értékelési szemponton belül abba a teljesítménytartományba sorolja be, amely kritériumainak az a leginkább megfelel. A teljesítménytartományokon belül – a megfelelés mértékének, arányának megfelelően – az értékelő dönt az elért pontszámról. Az elvárt terjedelemtől való eltérés pontvesztéssel jár, ideértve az alacsonyabb vagy a jelentősen magasabb szószámú kidolgozást.
4. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a tartalmi, a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat, valamint a feladatkiírás szempontjából releváns válaszelemeket. A jelöléshez, valamint a helyesírási hibák pontozásához a mellékletben közöltek az irányadók.
5. Ha a vizsgázó nem a feladatban kitűzött témát dolgozza ki, vagy egyáltalán nem oldotta meg a szövegalkotási feladatot, a szövegalkotási feladatra adható pontszáma minden értékelési szempontnál 0.

Tartalmi minőség – adható összesen 25 pont. A bázisszöveg és a feladat értése; tudáskeretének ismerete (vonatkozó tárgyi tudás, általános tájékozottság); a válaszlemek megfelelése a feladat szempontjainak, szövegbázisának; a problémaérzékenység, lényeglátás, témataartás, gondolatgazdagság, releváns példák, véleménynyilvánítás szerint.	
25–20 pont	a feladatban kijelölt valamennyi értelmezési szempontra utal, kitér, válaszol; kifejtett, indokolt, tárgyszerű állítások, következtetések; ítélőképesség, releváns értékítélet; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) meggyőző alkalmazása
19–15 pont	részleges megfelelés a feladat szempontjainak; helyenként kifejtetlen állítások, következtetések; az értelmezési szempontoknak megfelelő tájékozottság (fogalmak, indokolt példák, hivatkozások) részben elfogadható alkalmazása, esetleges tárgyi tévedések; több elemében helytálló kifejtés, releváns vélemény
14–10 pont	jellemzőn hiányos megfelelés a feladat szempontjainak; kevés releváns, kifejtett állítás, helyenként megalapozatlan következtetések; korlátozott fogalmi tájékozottság, előfordul tárgyi tévedés; törekvés releváns vélemény megfogalmazására
9–5 pont	alig reflektál a feladatban adott szempontokra; többségében felületes közlések, megalapozatlan állítások; hiányos tárgyi-fogalmi tudás, esetenként alapvető félreértések; törekvés azonosítható vélemény megfogalmazására
4–0 pont	nem reflektál a feladatban adott szempontokra, sok tartalmatlan közlés, hiányzó vagy jellemzően téves fogalomhasználat; félreértések, alig vagy nem azonosítható álláspont
Szövegszerkezet – adható összesen 5 pont. A felépítés (gondolati íve, logikája, a műfajnak való megfelelés); a szerkezet (koherencia, arányosság, tagolás, terjedelem: 400-800 szó) szerint.	
5–4 pont	tudatosan felépített gondolatmenet; arányos tagolású szerkezet: bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás; elvárt terjedelem
3–2 pont	részben rendezett gondolatmenet; aránytalan, erőltetett és/vagy hiányzó szerkezeti egységek (bekezdések, felvezetés, kifejtés, lezárás) elvárt terjedelem
1–0 pont	bizonytalan, azonosíthatatlan gondolatmenet; kirívó szövegtagolási hibák, hiányok; elvárt alatti terjedelem (400 szónál kevesebb)

Nyelvi igényesség (stílus, nyelvhelyesség) – adható összesen 10 pont. A nyelvi regiszter, a szókincs, a köznyelvi normának való megfelelés szerint.	
10–8 pont	megfelelő nyelvi regiszter; választékos, világos megfogalmazás és mondatszerkesztés; pontosan alkalmazott, az értelmezési szempontokhoz illő gazdag szókincs; kifejező, árnyalt, következetes előadásmód; esetleg néhány kisebb nyelvi bizonytalanság
7–6 pont	gördülékeny megfogalmazás, átlátható mondatszerkesztés; az értelmezési szempontoknak megfelelő szókincs; többnyire szabatos előadásmód; esetleg néhány, az értelmezést nem befolyásoló nyelvi, nyelvhelyességi hiba
5–3 pont	jellemzően töredékes vagy dagályos előadásmód, értelemzavaró mondatszerkesztési, szókincsbeli pontatlanságok, nyelvhelyességi hibák; bizonytalanság a nyelvi regiszterben
2–0 pont	a szövegre nagyrészt jellemző igénytelen, pongyola nyelvhasználat; a megértést alapvetően gátló stilisztikai, nyelvhelyességi hibák, szegényes, széteső mondatszerkesztés; sivár szókincs, értelemzavaró szóhasználat

MŰÉRTELMEZŐ SZÖVEGALKOTÁS: EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Olvassa el és értelmezze Szabó Magda novelláját, mely az író *Mézescsók*¹ *Cerberusnak*² című kötetében jelent meg!

Elemezze, hogy a narrátor milyen elbeszéléstechnikai eszközökkel mutatja be az emlékezés folyamatát, illetve ismertesse ennek a megismerési folyamatnak a tapasztalatait! A kötet címének figyelembevételével értelmezze a novella elbeszélőjének és az általa elbeszelt történetnek a kapcsolatát!

Megoldása 400–800 szó terjedelmű legyen!

Szabó Magda: Ezüstgolyó

Valami édességet akartam kiszabadítani sztaniolburkából, beleszakadt a körmöm, a papír nem engedett. Magamat is meglepett, miért küszködöm vele, miért nem folyamodom természetes megoldáshoz, elvégre itt az olló, honnan került belém a dzsungelindulat, hogy valamit tépjek, cibáljak, mint a majmok. Mire sikerült a papír takarta tartalomig érnem, már nem is kívántam; csavartam, gyúrtem a bágyadt sztaniolt, aztán kidobtam. Később, sokkal később, mikor már levitték a konyhahulladékot, nyilallt belém a felismerés, mi hergelt fel az ártatlan csokoládé burkolója ellen: hát persze, hogy a tudat mélyéről a keresztanyám sziluettjét sodorta vissza az emlékezés. Életemben először éreztem ismét tapintható közelségben magamhoz, s a sztaniol villantotta vissza a régen kihunytt fényeket.

Keresztanyám gyönyörű volt, legszebb a családban, számomra sokáig felfoghatatlan rejtelem, hogy ez a hétszepség maradt társ nélkül, képtelenség, hogy sose keltette fel senki érdeklődését. Ha a családot faggattam, senki sem adott kielégítő feleletet, legvalószínűbbnek az látszott, hogy keresztanyám aligha gondolhatott élete rendezésére, mert mindig dolga volt, olyan terebélyes családban, mint a mienk, mindig történt valami, ami egy semmiféle személyes kötöttséggel nem terhelt családtag jelenlétét itt vagy ott indokoltá tette. A testvérek születtek, szültek, foguk jött, betegek voltak, ünnepet ültek, esküdtek, elváltak,

¹ mézescsók: sütemény. Az ókori görögök Cerberusnak mézes süteményt adtak, amit a halottaik szájába tettek azért, hogy átengedje őket az alvilágba. Vergilius Aeneas is ezzel vonja el Cerberus figyelmét: „Hogy nyaka kígyóit borzongani látja a látnok,/Mézes ezerjőfűből gyúrt süteményt vet eléje./Mákonyosat.” (Vergilius: Aeneis. VI.)

² Cerberus: a görög mitológiában az alvilág kapuját őrző háromfejű kutya, aki az alvilágba az élőt lemenni, a halottat feljönni nem engedte.

haldokoltak, temették vagy keresztelték őket, keresztanyám neve volt a jelszó a rengeteg rokon közt, akár jó, akár rossz következett, kedves, régimódi neve: Ida, jelszó lett. Bármilyen elintézendőre adott tanács is mindig ugyanaz maradt: majd Ida megoldja. Én is Idának hívtam egyébként, nem állt rá a szám sem arra, hogy keresztanyám, sem hogy néni, Ida egyszerűen csak Ida volt, aki a legvalószínűtlenebb szalagokkal fonta be a hajamat, a legcsipkésebb ruhákat varrta nekem, holott tudta, nem szeretem a csipkét, amelyre állandóan vigyázni kell, mert szakad vagy piszkolódik, de azért csak öltöztetett, becézett, szórakoztatott, és mindazt az ételt megfőzte, ha együtt voltunk, amely a mi otthoni konyhánkon nem került asztalra, de én szerettem. Ida egyébként csaknem százéves lett, biológiai csodáját körbedicsértük, még szépségét is megőrizte elképesztő magas korában, épp csak minden valahogy pár árnyalattal halványabb lett rajta, színei kifakultak: szeme erős, büszke kékje, ajka pirosa. Gyerekkoromban olyan volt, mint egy elbűvölő miniatúra, mikor utoljára láttam, háza kapujában állt, és életében először nem is leplezett bánatot éreztem a szája körül. Pasztellrajz-arcáról nem az ifjúság varázsa tűnt el, hanem az élet ragyogása. Istenem, gondoltam, Ida most már rövidesen meg fog halni. Visszanéztem rá a kocsis ablakából, ameddig csak lehetett, aztán csakugyan elment Ida, temetése idején külföldön voltam, a család rendelt neki a nevemben koszorút, mikor visszajöttem, elutaztam a sírjához, de csak néztem a kis halmot, és nem értettem, Ida egyszerűen nem volt való halottnak. Ott is hagytam a fejfát hamar, míg kifelé ballagtam a temetőből, azon gondolkodtam, nem tudok én róla voltaképpen kézzelfoghatót, a családi pletyka semmi történetet nem őrzött róla, nem hallottam romantikus szerelmi csalódásról, nem viszonzott érzelemről, éjjelizenét ugyan adtak neki, mondták, de bálban sose volt. Ékszereit sorra nekem adta, ahogy illett, a keresztelőmre korallt kaptam, az esküvőmre gyémántot, briliánst nem visel a magunkfajta, ajándékai általában célszerűek voltak, megbízható, sosem divatos ruhadarabokból, magas szárú cipőkből állottak, később az iskoláskorában kapott jutalomkönyvei vándoroltak hozzám, akkor untam, ma már élvezem őket. Egy olyan adományára emlékeztem, amely izgalmat keltett bennem, ezt hozta most vissza a sztaniol, amellyel gyötrődtem, Ida ezüstgolyóját.

A vitrin hátsó polcán, az angol porcelánok mögé rejtve találtam meg valamikor, megbámultam, mert olyan volt, mint egy labda, színezüstből, akkora, mint az üveggolyó a rózsakarókon. Kértem, adja nekem, ilyen szép labdám sose volt. Ida eleinte habozott, aztán mégis kiemelte, és a kezembe adta, alig tudtam tartani, olyan súlyos volt.

– Ez nem labda – magyarázta. – Csak akkor kapod meg, ha megígéred, hogy békén hagyod. Nem ma, nem holnap, mindig. Ezt nem szabad bolygatni.

– Mi ez? – érdeklődtem lelkesen. – Megpiszkáltam a felszínét, és felfedeztem, csak látszólag egybefolyó és zárt ez a gömbölyűség, ha nagyon megkaparom, kibukkan a felszín alól valami, és talán a valami alatt is rejlik egy másik valami.

Ida visszasiította a megbontott csepp részt, aztán elmagyarázta, mit látok. Mikor ő fiatal lány volt, ezer éve, ilyesmivel szórakoztak az akkor énkorombeliek, hogy egy papírszeletre felírták a vágyukat, a nagyon titkosat, amelyet nem akartak vagy nem mertek megosztani senkivel, körbetekerték egy darab sztaniollal, lett a beburkolt titkos vágyból kicsi gömb, s ahogy érkeztek a csokoládéküldemények vagy ajándékok, attól fogva minden sztaniolréteget kisímtottak, s rátekerték a titokra, amely egyre nőtt. Ha a vágy teljesült, az ember hálából sorra leszedte a lemezeket, mindből kicsi golyót gömbölyített, és lassan elszórta a ház körül, ha meg nem lett a kívánságból semmi, mikor már bizonyosan tudta, hasztalan volt akarnia vagy remélnie, bedobta a folyóba.

Akkor éppen még van valami olyan közlés, ami Ida be nem teljesült kívánsága. Elfogott az izgalom. Megint alányúltam a már visszaillesztett ezüstpapírnak, most már erélyesebben fogta meg a kezemet. A gömböt is visszarakta a porcelánok közé, azt mondta, mégsem adja nekem, láthatólag nem tudom megérteni, hogy nem nyúlhatok senki titkai közé. Elsomfordáltam Ida közeléből, úgy éreztem, megsértett, tüntetően kerültem a vitrint, ha nem áll titkokat tekerni ezüstpapírba, hiába szeretem, és hiába tartozik hozzánk, Ida komolytalan. Persze a vágy, hogy tudjam, mit remélt, nem csillapult, a gömb ott ezüstlött teljesületlen álmaim között sokáig, évtizedekig, Ida halála után hozzánk került a valódi értékek és az idegen szemének értelmetlen apróságok között, akkor megint felparázslott bennem a gyerekes kíváncsiság, és míg a nyitott ládából az örökölt holmit kupacokba osztályoztuk, most már felnőtt kezemmel kezdtem el bontani az ezüstpapírt. Most, mint valamikor Ida, anyám állított meg, elvette a gömböt, és úgy nézett rám, mintha betörtém volna a Mátyás-templomba.

– Hogy jut eszedbe? – kérdezte, s hallottam a hangján, neheztel. – Nem erre neveltünk. Meglopni egy halott titkát, igazán.

– Idának nem voltak titkai – védekeztem.

– Honnan tudod? – Anyám már enyhült, de még nem bocsátott meg. – Mindenkinek vannak, s ha körbetekerte évtizedeken át, akkor nagyon várt és remélt valamit, és látod, hasztalan. Tedd be a mi vitrinünkbe, és soha ne bolygasd, mert nincs hozzá jogod. Ha visszamégy Pestre, odaadom, nálunk nincs folyó, dobd a Dunába.

Megsértődtem, már nem kellett a rejtély a bonthatatlan sztaniolcsomagolásban. Az ezüstgolyó csak anyámmal együtt került a mi pesti lakásunkba, s az ő elvesztése utáni lakásrendezés idején szabadultam meg tőle, méghozzá azzal a tisztességgel, amelynek megtartására ketten is figyelmeztettek. Apámék falujában akkor készítettek egy tulajdonos nélkül maradt régi házban falumúzeumot, igazgatója tőlem is kért anyagot, a múzeumnak egy, a múlt jellegzetes polgárberendezés kellékeire is szüksége volt, tudnék-e adni valamit, ami eredeti, bizonyos rétegre, stílusra vagy szokásra, jellegzetességre utal, és nélkülözhetetlen. Elküldtem nagyapám pipatóriumát, címeres pipáját, egy gyönggyel kivarrt törölközőszárító állványt, s melléjük tettem Ida ezüstgolyóját, pontos leírással: századfordulós emléktárgy, sztaniolapokból összeállított rejtek, amelyben fiatal lányok valami titkos vágyukat rögzítették papírra, a gömböt tilos felbontani, eredeti tulajdonosaik se tették, a tárgyat, ha a vágy nem teljesült, a folyóba dobták.

Kaptam egy köszönőlevelet, és megint évtizedek teltek el, mire az emlékezés mechanizmusa visszagörgette felém az enigmatikus³ golyót. A falumúzeum igazgatója írt, arról értesített, a múzeumot kirabolták, a pipatórium,⁴ a pipa, a legtöbb tárgy, sajnos, egyéb elrabolt naiv értékekkel együtt odalett, a szintén általam küldött tárgyról a rabló meg nem hitte el, amit a mellétűzött leírás állított, hogy játék, értéktelen, valamivel kettémetszette, aztán otthagya, mert a sztaniolok csak egy szelet papírt takartak, a papíron egy óriási L betűvel. Küldje vissza a kettészelt gömböt, vagy mi történjék? Nagyon sajnálja és szégyelli, sokan károsodtak a rabló miatt.

Megírtam a választ, dobja a folyóba a gömb maradék múmiáját, kiálltam az erkélyre, néztem a fákat. L. Egyetlen nagy L. Ki volt? László? Lajos? Lőrinc? Lóránt? Leventének még nemigen kereszteltek kisfiút Ida fiatal éveiben.

Megrezent mögöttem az üvegajtó, a férjem is kiállt, néztük a kertet.

– Mondj L-lel kezdődő neveket – kértem. – Én már felsoroltam egy fél tucatot, s egyiknél sem éreztem, hogy eltaláltam.

– Mit halászol a titkok között? – kérdezte csendesen. Nem volt indulat a hangjában, mégis úgy éreztem, mintha neheztelne.

– Mi közöd Ida vágyaihoz? És honnan veszed, hogy férfinévvel kell keresned? Idának nem voltak szívügyei, nagyapád, apád tudta volna, a Szabók mindig mindent kifürkésznek.

Nem férfinév. De akkor mi? Mit kellett titkolnia? A férjem sokáig állt mellettem, gondolkozott, aztán hirtelen megfordult, és felejtethetetlen pillantásával elfogta az enyémet. Néztem rá, éreztem, nevet rajtam, rajtunk, ez megzavart, nem is értettem.

– És ha másképp ejtenéd? – kérdezte, és a hangja is olyan volt, mintha valami mulattatná. – Ha annyit jelent, hogy Idának nem tetszett a szerep, amit rászabtak a famíliában, a fuss ide, segíts, varrd meg, intézd el, ha nem akarta vállalni az idillt, ha akkora függetlenségi vágy élt volna benne, mint tebenned? Ha elege volt a rezedailatból, és utált mindig mások életének tanúja és szolgája lenni? Ha elvágott a faluból, mondjuk Dél-Amerikába?

– Bolond – mondtam zavartan, de valami nyugtalanság azért megérintett. – Ida tökéletesen boldog volt.

– Ida tökéletesen boldogtalan volt – mondta a férjem. – Tökéletesen rab. Ida, ha teheti, megszabadul mindentől és mindenkitől, de ő volt az egyetlen, akit valami rejtelmes okból nem tanítottak. El akart menni. El. Ennyi a betű.

Alkonyodott, kiröppentek a denevérek, ott köröztek a kert felett. A rablóra gondoltam, aki felszel egy gömböt, mert kulcsot remél benne, vagy ékszerszert, cipelni nem akarja, mert igen nehéz. Idára gondoltam, aki utált minden édeset, csak a sósat és savanyút méltányolta, és halála előtt mindenkit kiküldött a szobából, aki évtizedekig várt valami megoldást, de nem jutott neki, és most már mindegy, férfi lett volna-e, L-lel kezdődő nevű, vagy, amit a férjem gyanít, a szabadság. Mit kezdett volna a szabadsággal vagy egy férfival? Ida Ida volt, intézmény.

– Hát ezért akart elmenni – mondta a férjem. – Mert azt csináltak belőle, intézményt. S hogy megverte az Isten! Csaknem száz év abban a rezedás⁵ idillben. Szerencsétlen Ida.

³ enigmatikus: rejtélyes, titkos

⁴ pipatórium: pipatartó

⁵ rezedá: illatos virágú növény

Sokáig hallgattunk, aztán a férjem visszahúzott az erkélyről a szobába.

– Tiszteld meg az emlékét azzal, hogy elfelejtetted a vágyat a papírszeleten. Ida szemérmes volt, gögös és olyan szuverén, mint egy királynő.

– Ida? – Csak néztem rá.

– Ha összegyűltök, egy szálloda megtelik veletek – mondta a férjem. – Nevettek, beszélgettek, mindenki mindenkiről mindent tud és közöl. Egy volt köztetek, akinek csak büszkesége volt, és egy szelet papírja. Hagyd Idát pihenni végre. Megérdemelte. Ő most már elment. EL.

A legkritikább esetben érzékenyedem el, akkor majdnem sírtam. A férjem hátat fordított, a konyhába ment, és feltette meledgni a vacsorát.

Szabó Magda: Ezüstgolyó. In: *Mézescsók Cerberusnak*. Európa Könyvkiadó, Budapest. 2002. 151–158.

A Tartalom szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha a vizsgáló

- I. elemzi, hogy a narrátor milyen elbeszélés-technikai eszközökkel mutatja be az emlékezés folyamatát, illetve ismerteti ennek a megismerési folyamatnak a tapasztalatait,
- II. a kötet címének figyelembe vételével értelmezi a novella elbeszélőjének és az általa elbeszélte történetnek a kapcsolatát.

Lehetséges tartalmi elemek a feladat kiírásának szempontjai szerint:

I. Az emlékezés folyamatának bemutatása, illetve a megismerési folyamat tapasztalatainak ismertetése

1. Idősíkok és emlékezés:

- az elbeszélő a jelenből a „múlt kútjába” ereszkedik le, s onnan hozza fel az „ezüstgolyót”. Ha a kötetcímet is bevonjuk az értelmezésbe: alászállás ez a holtak világába, Cerberus birodalmába.
- A történet jelen időben kezdődik, s mint Proust regényének madeleine-süteménye, a csokoládét borító sztaniol idézte fel a narrátor keresztanyjának, Idának az emlékét. Ezzel a motívummal indul el az emlékezés folyama.
- Az emlékezés során Ida alakja rajzolódik ki a múltból szedegedett emlékfoszlányok összerakásával, „összebarkácsolásával” (a keresztanya szépsége, érthetetlen magánya, a családtagok szokásos élete, s az időben itt rekedt, csaknem száz évig élő, a családot szolgáló) Ida alakja. Ez a kép egyre személyesebbé válik (ajándék ékszerek – a családi rend szerint, saját gyerek híján a keresztlány kényeztetése).
- A történet a jelenben kezdődik, az emlék felbukkanása a múltba vezet. Az ezüstgolyót felidéző emlékezés a legkorábbi idősík, a legtávolabbi múlt: Ida és keresztlánya beszélgetése az ezüstgolyóról, az ezüstgolyót készítő fiatal lányok szokásáról. Értesülés egy titokról, egy be nem teljesült vágyról. Az ezüstgolyót Ida nem adta kíváncsi keresztlányának, ez az egyetlen ajándék, amit visszavont, nem érezte biztonságban a titkát.
- A következő emlékkép az Ida halála utáni időszakból való, s már csak az ezüstgolyó köré szerveződik: a narrátor édesanyjának megrovása: „*Nem erre neveltünk. Meglopni egy halott titkát...*” Ez a történet eltávolítja a narrátortól az ezüstgolyót s annak rejtélyét.
- Újabb ugrás az időben: az anya halála utáni emlékkép a falumúzeumnak ajándékozott tárgyakkal, amikor a narrátor közömbösen ír a muzeológusnak a golyóról, a benne rejlő titokról.
- Visszatérés a jelenbe: a tolvaj által kettévágott golyó rejtette írás előkerül, ám a jelentése megfejtetlen marad. A narrátor – éppúgy, ahogy a sztaniolt akarta leszedni a csokoládéről, olyan „dzsungelindulattal” igyekszik megfejteni az L betű rejtette titkot.

Férje – bár az L titkát nem tudja bizonyosan – a család, és benne Ida szerepét felismerteti a narrátorral. Ez a felismerés Ida alakjának átírása, megértése, egyben önértelmezés is.

2. Szerkezet

- Az emlékképek asszociatív módon kapcsolódnak egymáshoz, az ezüstgolyó és Ida alakja köti össze őket. Az emlékek között meghatározhatatlan idő telik el, a kihagyások a mű drámai hatását növelik.
- Az emlékezés folyamatában az elbeszélő ezeket az emlékképeket szigorú kronologikus rendbe szedi. Ez a kronologikus és arányos rend ad keretet a racionális értelmezésnek.
- A történet egyszálú, de a realista történetvezetés mögött ott húzódik egy mesei-mitikus motívumháló is.

II. A kötet címének figyelembe vételével a novella elbeszélőjének és az általa elbeszélte történet kapcsolatának értelmezése

1. A kötet cím alapján a novella mesei-mitikus motívumai

- A „halottak birodalmából” (Cerberus) idézi meg a madeleine-motívum Idát, aki nem engedi, hogy titkát megfejtsék, viszont a főszereplő önmegismeréshez, illetve a világ megismeréséhez ad enigmatikus jelet.
„L” – az enigma, a rejtély. Játék a betűvel, a kiejtéssel és a felidézett jelentésekkel.
„L” = el, elvagyódni, elmenni, szabadulni
- Ezüstgolyó
 - népi játékos rituálé, mely mesei elemeket tartalmaz (a királylány kútba esett aranygolyója), a kút-motívum Thomas Mann híres gondolatát idézi fel: „Mélységes mély a múltnak kútja”;
 - Görög mitológiából: Cerberus, a halottak birodalmának őre, aki mégiscsak „felengedte” a földre Idát, ha csak emlékként is; Hesziaként tűnik fel Ida, akinek az áldozatról szóló tanítását most értette meg az elbeszélő;
 - az ezüstgolyó ahogy gurul az időben, emlékeken át, úgy hoz fel a felszínre újabb és újabb ismereteket.

2. A narrátor viszonya az általa elmondott történethez

A narrátor szereplő saját családjának egy történetét mondja el. Ennek bizonyítékai:

- a férj által kimondott családnév („*a Szabók mindig mindent kifürkésznek.*”),
- a személyes hangvétel,
- hangsúlyozottan családtörténet,
- egyes szám első személyű birtokos személyjelek: „keresztanyám”, „anyám”.

A narrátor elbeszélő és szereplő is, ezért egyes szám első személyben mondja el a történetet. A másik szereplő a férj, aki majd a titkot „megfejt”. A harmadik szereplő az emlékezés által a holtak birodalmából „visszahozott” Ida, aki az élők világát a túlvilágról formálja át.

- Ida először egy emlékekből felidézett statikus alak, akit a narrátor-szereplő rajzol meg.
- Ida a görög mitológia Hesztia istennőjét asszociálja, aki szerény, háttérben maradó istennő, a családi tűzhelyet őrzi, de ő maga saját család nélkül marad.
- Ahogy az ezüstgolyó gurul az időben, úgy válik egyre „emberibbé” Ida alakja: a be nem teljesült vágyak már nagyon is földi nő alakját sejtetik, akinek talán meg lehet lenni a titkát.
- A férj – a családi történetbe később bekerülő, elfogulatlan személy – ismerteti fel a feleségével, hogy a rokonok által felületes emlékekből, önzésből kialakított, ismeretlen Ida „titka” szabadság lehetett, hogy Ida áldozat volt (csak őt nem tanították), a család nem tudatos és nem tudatosított agressziójának áldozata

(mindent Idával oldattak meg, de rá nem voltak kíváncsiak, róla szinte semmit nem tudtak).

- Az ezüstgolyó rejtette „L” jelentése örök titok marad, de kiejtve Ida soha nem sejtett titkára engedett következtetni: az ELvágyódásra, a nő szabadságvágyára, Ida, az intézménnyé merevített családtag „tökéletes boldogtalanságára”.

Az emlékezés az elbeszélő-szereplő önmegismerési folyamata is: a keresztanya alakját felületes emlékekből fércelte össze – önmagára koncentrálni. Megérti, hogy egy halott titkának meglopása lelki-morális agresszió. Fájdalmas felismerése, hogy biztosnak hitt tudása tévedés, a már halott nagynéni fájdalmának kései megértése mechanikus megismerési gesztusaira világít rá. Ekkor érti meg az áldozathozó családja iránti mély és alázatos szeretetét.

A mesei-mitikus motívumháló a történetet tágabb összefüggésrendbe helyezi, kiemeli a családtörténetből a példázat szintjére.

Minden, a feladatkiírásnak megfelelő, a Javítási-értékelési útmutatótól eltérő, de a szövegre épülő, helytálló értelmezés elfogadható!

Műértelmező szövegalkotás: összehasonlító értelmezés

Értelmezze az alábbi költeményeket! Elemzésében térjen ki a beszédhelyzetekre, valamint a költemények szerkezeti jellemzőire! Értelmezze a lírai alanyok Váradhoz és értékeihez fűződő viszonyát, valamint a versek poétikai eszközeinek szerepét!

Fogalmazása 400–800 szó terjedelmű legyen!

<p>Janus Pannonius: <i>Búcsú Váradtól</i></p> <p>Még mély hó települ a téli földre, Erdő, mely csak a zöld levélre büszke, Szürke suly a ködös fagy zúzmarája, S el kell hagyni a szép Körös vidékét, És sietni Dunánk felé, urunkhoz. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>Nem tart vissza folyó s az ingovány sem, Mert fagy fogja hideg vizét keményen. Hol nemrég evezett a föld lakója S félt, – most hetyke bizalmu, fürge lábbal, Megdermedt habokat fitymálva, lépked. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>Nem siklik soha úgy a lenge csónak Jó sodrásban, erős lapát-csapástól, Még akkor se, ha fodrozódó Zephyrus* Bíborszínűre festi át a tengert, Mint ahogy lovaink a szánt repítik. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>Hőforrás-vizeink, az isten áldjon, Itt nem ront levegőt a kén-lehellet, Jó timsó vegyül itt a tiszta vízbe, Mely gyógyítja szemed, ha fáj, s ha gyenge, És nem sérti az orrodát szagával. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p>	<p>Juhász Gyula: <i>Várad</i></p> <p>Várad: a kicsi magyar élet Nagy és új küzdőit te adtad, Költők és más ifjú merészek Benned ébredtek és akartak, Áldott a te száz esti fényed, És áldott nyugtalan vigalmad. Pogány öröme emlékezvén, Megáldalak én, bús keresztény!</p> <p>Hisz benned lettem én is újjá, S gyászom palástját porba vetve Indultam el újult ifjuság Babéros útján szerelemre. És áldott legyen ama utcád, Hol ő lakott, a vágyam lelke, S áldottak a színházi esték, Melyek Annát felém vezették.</p> <p>Várad: szőlőkoszorús őszöd Mily tarka pompa tört szememben, S a Kispipában kék ködök közt, Hány szürke bánatot feledtem, Mikor az élet öklelőzött, S az évek szálltak már felettem, S én csak daloltam s késve késtem Aratni jégvert kis vetésem.</p>
--	--

<p>Könyvtár, ég veled, itt a búcsuóra, Hires könyvei drága régieknek, Már Phoebus Patarát elhagyta*, s itt él; Költők isteni pártfogói, Múzsák Többé nem szeretik Castaliát* már. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>Isten áldjon, aranyba vont királyok, Kiknek még a gonosz tűzvész sem ártott, Sem roppanva dülő fal omladéka, Míg tűz-láng dühe pusztított a várban, S szürke pernye repült a kormos égre. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>S rőt fegyvert viselő lovas királyunk, Hős, ki bárdot emelsz a jobbkezeden – Márvány oszlopokon pihenve egykor Bő nektárt veritékezett a tested* – Utunkban, te, nemes lovag, segíts meg. Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!</p> <p>(ford.: Áprily Lajos) (1458)</p>	<p>Várad: hol Ady Endre arca Ragyogott éjszakák homályán, S új versek csengő, könnyű harca Vágott rendet a régi gárdán, S a kávéházi zúrbe, zajba Tárogatónk zendült, kiáltván: Hogy akik itt sírnak, loholnak, Mind váteszeid, tarka Holnap!</p> <p>Fogadd e dalt, mint vallomását Magányos, messzi szeretődnek, Város, kinek nem látni mását, Ily újat, vígat és erőset, S bár poromat – hisz visszavárják, – Adom a szent szülötte földnek, Borús vágyam derűs magasban Várad felé száll nyughatatlan!</p> <p>(1912)</p>
---	---

Szövegközlések:

Janus Pannonius versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1983. 73–74.

Juhász Gyula összes versei. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1974. 261–262.

Szómagyarázatok:

Zephyrus: langyos, esőt hozó nyugati szél

Phoebus Patarát elhagyta: Phoibosz-Apollón egyik tartózkodási helye a lükiai Patara volt

Castalia: forrás a Parnasszosz hegyén

Bő nektárt veritékezett a tested: utalás a László-legendára, amely szerint László király sírjából felkelve győzelemre segítette a magyarokat

A Tartalom szempont szerint akkor helyezhető a dolgozat a legmagasabb kategóriába, ha

- I. a dolgozatíró elemzésében kitér mindkét vers beszédhelyzetére, és bemutatja a költemények szerkezeti jellemzőit,
- II. értelmezi a lírai alanyok Váradhoz és a város értékeihez fűződő viszonyát,
- III. bemutatja a versek poétikai eszközeinek szerepét.

Lehetséges tartalmi elemek (címszavakban), a feladat kiírásának szempontjai szerint**Beszédhelyzet és szerkezeti jellemzők****Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól***

- a hét, azonos szerkezetű versszakból álló búcsúvers két belső egységre tagolható: az első három strófa a Váradtól való kényszerű búcsú időszembesítő megfogalmazása, míg a 4-7. versszak a várostól és humanista értékeitől való búcsúvétel elemeit tételesen sorolja fel
- a költemény versszakainak refrénsorai a lírai én önmeggyőzésének eszközei: a buzdító felszólításban a társak sürgetése mellett a lírai alany saját maga számára is a búcsú és a Budára utazás szükségességét ismeri fel

- az értékszembesítő költemény versszervező ereje az ellentét: benne a Várad-Buda, a tél-nyár, a múlt-jelen, valamint a menni-maradni fogalmi ellentétpárjai bomlanak ki
- a vershelyzet konkrét: a téli utazás során a lírai én Váradra visszatekintve búcsúzik a várostól és értékeitől
- a megidézett értékek egy-egy önálló versszakba foglalva jelennek meg a költeményben
- a búcsú tárgyainak számbavétele meghatározott rendet követ: a versbeszélő egyre szűkülő térbeli perspektívája a testi-szellemi-szakraális értékek gondolati útját követi
- a versbeszélő távolodik Váradtól

Juhász Gyula: *Várad*

- a költemény öt, azonos szerkezetű versszakból építkezik, belső egységekre nem tagolódik
- a költemény többszörös megszólítottja Várad, a lírai én számára meghatározó és szeretett város
- az 1., 3. és 4. versszak a város megszólításával kezdődik, majd a lírai én Váradhoz rendelt értékeinek felsorolásával folytatódik; a megszólítás nélküli versszakok is a város értékeit sorolják
- az azonos szerkezetű strófák mindegyike egy-egy jól meghatározható, Váradhoz kapcsolódó élménykör értékeit hordozza magában
- a beszédhelyzetben a versbeszélő nem valóságos, csupán gondolati utat jár be, aminek alapja a visszaemlékezés, a múltidézés
- a versbeszélő gondolatban közeledik Váradhoz

A versbeszélő Váradhoz fűződő viszonya

Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól*

- a lírai én Váradhoz való viszonya pozitív: a városban a humanista értékek jelenlétét emeli ki
- a Váradhoz fűződő viszonyát – a közös utazás élethelyzete okán – többes szám első személyben fejezi ki
- a költemény a lírai én humanista értékrendjét mutatja: a természeti táj szépségét a szellemi értékek (könyvtár), az emberi alkotókészség (királyszobrok), valamint a hagyománytisztelet (királyszobrok, Szent László) jelentik
- a lírai én
 - a tájhoz, a hőforrás-vizekhez, a könyvtárhoz, az aranyba vont királyszobrokhoz és Szent Lászlóhoz is pozitív tartalmú jelzőket és fogalmakat társít
 - a szeretett humanista értékekre (gyógyvíz, királyszobrok) isteni áldást kér
 - a könyvtár humanista értékeit mitológiai hivatkozások segítségével emeli ki
 - a Budára utazást a Váradon maradás vágya ellenében királyi parancsként tartja számon
- a refrénsor az önmeggyőzés szándékát fejezi ki

Juhász Gyula: *Várad*

A versbeszélő Váradhoz fűződő viszonya:

- a lírai én Váradhoz fűződő viszonya pozitív: a versbeszélő a város egyénnek és közösségnek adott értékeit veszi számba
- a versbeszélő Váradhoz fűződő viszonyát személyes hangú, egyes szám első személyű, vallomásos formában fogalmazza meg
- a versszakokhoz köthető múlt- és emlékidézés asszociatív jellegű
- a lírai én az első versszakban a városban a művészi kibontakozás és a tettvágy megjelenésének példáira hivatkozik
- a második strófa az Anna-szerelmet idézi meg
- a harmadik szakasz az őszi városi látkép és a kedvelt szórakozóhely búfelejtő emlékeire utal

-
- a negyedik versszak a szakasz intertextuális hivatkozásai révén („új versek”, „Holnap”) Ady Endre legendás alakját és a kedvelt kávéházi lét életképét evokálja

A poétikai eszközök szerepe

Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól*

- a költemény hatsoros versszakai trochaikus-daktilikus lejtésű, rímtelen sorokból állnak (az eredetileg latin nyelven írt költeményt fordításban ismerjük és értelmezzük!)
- a költemény jellemző ismétléses alakzata a refrén, ami a hangulati-tartalmi nyomatékosítás eszköze

Juhász Gyula: *Várad*

- a költemény nyolcsoros versszakai abababcc rímképletűek, sorai kilenc szótagból állnak: az oktáva formáját idézik
- a költemény ismétléses alakzatai, szóismétlései (áldott), halmozott mondatrészei (sírnak, loholnak/ csengő, könnyű), a figura etymologica (késve késtem), valamint az alliterációk (kék ködök közt) a tartalmi nyomatékosítás eszközei
- a versszöveg soráthajlásai („Mikor az élet öklelőzött/S az évek szálltak már felettem”) a visszavágás óhaját, a múlt folytathatóságának vágyát sejtetik

További lehetséges tartalmi elemek

Janus Pannonius: *Búcsú Váradtól*

- a költemény műfaja búcsúvers: alkalmi költemény
- a vers az elégia műfaji sajátosságait is hordozza (fájdalmas tárgy, panaszos hangvétel)
- a költemény hangvétele elégikus

Juhász Gyula: *Várad*

- a lírai alany a költeményt a dal műfajmegnevezéssel illeti
- az alkotás a megszólított város és a hozzá köthető értékek magasztalása révén az óda és a himnusz műfajával is rokonságot mutat
- a záró versszak hangvétele a költeményt az elégia műfajához közelíti
- költemény hangvétele kevert: ódai, himnikus és elégikus

MELLÉKLET

A szövegalkotási, a nyelvhasználati, nyelvhelyességi hibák jelölése

A szaktanár az előforduló hibákat piros tollal javítja. Ceruzás bejegyzések, jelek a dolgozatokban nem hagyhatók.

- tartalmi hiba: _____
- szerkesztési hiba: - - - - -
- szórend, mondatrend: a helyes sorrendet függőleges vonalakkal és a szavak fölé írt számozással jelöljük. A bekezdések sorrendjét a margón számozással jelöljük.
- logikai hiba, ugrás a tagmondatok, mondatok vagy bekezdések (a szöveg nagyobb egységei) között: →, ←, ↑, ↓
- logikai vagy nyelvi ellentmondás: ↔
- nyelvhasználati, nyelvhelyességi és stílushibák jelölése hullámos vonallal történik:
~~~~~

Az egymást követő mondatokban folyamatosan jelentkező, ismétlődő hibák esetében a hullámos vonalat a margón, függőlegesen kell kitenni.

- hiányzó bekezdés jele: fordított Z betű
- fölösleges bekezdés (álbekezdés) jele: áthúzott fordított Z betű
- szövegbeli hiány jele: √
- a feladatkiírás szempontjából releváns tartalmi elem jelölése: ✓

A helyesírási hibák jelölési formái

- súlyos hiba: 2 vagy 3 vonalas aláhúzás (az aláhúzás fejezze ki a hiba pontértékét)
- enyhe (egyéb) hiba: 1 vonalas aláhúzás
- egybeírás jele: függőleges vonás alul-fölül domború félkörrel: ⊕
- különírás jele: függőleges vonás alul-fölül homorú félkörrel: ⊖
- A helyesírási hibák jelölése tájékoztasson a hibák minősítéséről is. A könnyebb összeszámolás végett a hibapont a hibával egy sorban a margón jelölhető.

A helyesírási hibák értelmezése és minősítése

- A helyesírás értékelése az érettségi írásbeli vizsgán 2017 májusától A magyar helyesírás szabályainak 12. kiadása alapján történik.
  - Ismétlődő hibákra csak az első előfordulás alkalmával adható hibapont. Csak az ugyanabban a szóban előforduló megegyező hiba számít ismétlődő hibának. Ugyanazon toldalékok hibás írása különböző szavakban nem ismétlődő hiba. (A központosítási hibák minősítését l. alább.)
  - A közkeletű szó fogalma bizonyos fokig környezet- és műveltségfüggő. Megítélésében meghatározóak a középiskolai tanulmányok, ugyanakkor a vizsgatárgy szakszókincse közkeletűnek tekintendő (pl. metafora, motívum, szimbólum, avantgárd, ars poetica).
  - A nyelvhelyességi hiba nem helyesírási hiba (pl. *-ban/-ben* és *-ba/-be* határozóragok keverése).
  - Az idézetekben elkövetett helyesírási hibákat a javító tanár ugyanúgy súlyos és egyéb hibák közé sorolja, ha a vizsgázónak volt lehetősége az idézet szövegének ellenőrzésére. Ha a vizsgázó emlékezetből idéz, és esetleg téved, hibáit az enyhe hibák közé kell sorolni. A költői-írói helyesírás átvétele a tanuló saját szövegében nem hiba, ha az idézet szó szerinti és idézőjellel jelölt. Amennyiben az idézet jelöletlen és/vagy tartalmi idézet, akkor az előforduló hibákra a hibának megfelelő hibapontszámot kell adni.
  - A helyesírási hibákat a szövegértési és a szövegalkotási feladatokban együttesen kell figyelembe venni.
-

- A vizsgadolgozat a helyesírás és az íráskép szempontjából nem értékelhető, azaz 0 pont, ha:
  - az érvelés vagy gyakorlati szövegalkotási feladatot a vizsgázó nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 12 szó
 ÉS
  - a műértelmező szövegalkotási feladatot nem oldotta meg, vagy a megoldása terjedelme kevesebb, mint 40 szó
 ÉS
  - a javító tanár úgy ítéli meg, hogy a szövegértési feladatsorban a vizsgázói megoldások terjedelme összességében nem teszi lehetővé a helyesírás és az íráskép értékelését.
- Ha a vizsgázó a megírt szövegalkotási feladatban a kidolgozási idő alatt javítani akar, akkor a javítás szabályos módja: a dolgozatíró a javítani kívánt szót / szavakat áthúzza, a helyesnek vélt szót / szavakat pedig újra leírja.
- Az ékezethasználattal pongyolának minősül, ha az egyezményes ékezetek helyett a vizsgázó egyéni jeleket használ. Az egyéni írássajátosságok nem mentesítik a vizsgázót a hosszú és a rövid magánhangzók megkülönböztetésének kötelezettsége alól.

A helyesírási típushibák pontozása

Megjegyzés: Az alábbiakban a súlyos hibáknak két típusát különböztetjük meg: az egyik 3 hibapontot, a másik 2 hibapontot ér.

Súlyos hiba (3 hibapont)

- mássalhangzók időtartamának hibás jelölése közhasználatú szavakban, (pl. *hallás, kommunikáció, reggel*)
- mássalhangzók kapcsolódásának hibás jelölése (teljes és részleges hasonulás, összeolvadás, rövidülés, nyúlás, kiesés (pl. *Ivett-tel, százszor, színpad, mondja, hallgat, egyes, gondtalan*)
- kis- és nagy kezdőbetű tévesztése közhasználatú tulajdonnevek (pl. *Magyar Tudományos Akadémia, Természet Világa*), melléknevek és egyelemű tulajdonnévből képzett melléknevek (pl. *francia, balatoni, vendéglátóipari, adys*) esetében
- igekötős igék hibás egybe-, illetve különírása (pl. *lemezgy, megy le, le fog menni, el tudja fogadni*)
- a *ly – j* tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban, az *ly – j* hiánya vagy kiejtés szerinti jelölése
- felszólító módú igealakok hibái

Súlyos hiba (2 hibapont)

- tagadószó egybeírása az igével, tagadott szóval, tagadott kifejezéssel
- magánhangzók időtartamának tévesztése közhasználatú szavakban és toldalékokban (pl. *árbóc, búra, metafora, dicsér, kíváncsi, turista*); az *a-á* és *e-é* hangok felcserélése nem időtartamhiba, csak enyhe hiba)
- közhasználatú szavak elválasztása
- mondatkezdő nagybetű tévesztése

Enyhe (egyéb) hiba (1 hibapont)

- közhasználatú szavak/összetett szavak különírása, illetve szókapcsolatok egybeírása (pl. *csoda szép, nagy méretű, véghez visz; nyitvatartás (üzemidő), magyarszakkör, szabadvers, vendéglátóipari*)
- nem közhasználatú szavak súlyos hibái
- köznevek kezdőbetűjének tévesztése (pl. világháború)

- kezdőbetű tévesztése több elemből álló tulajdonnévből képzett melléknév esetében (pl. *New York-i, budapest – bécsi, Csokonai Vitéz Mihály-os*)
- betűtévesztés vagy felcserélés, betűkihagyás, szótagkihagyás
- a központoszási hibák kivételével minden más, a súlyos hibák között nem felsorolt hiba

Központoszási hiba (összesen maximum 4 hibapont)

A központoszási hibák típusai:

- mondatzáró írásjelek
- tagmondatok közötti írásjelek (ide soroljuk a közbeékelés jelölését is)
- mondatrészek közötti írásjelek hiánya vagy téves jelölése
- egyéb írásjelek hiánya vagy téves jelölése (pl. a címek, a megszólítás, az idézés írásjelei, sorszámnevek, dátumok írása, szavak és szórészek közötti írásjelek elmaradása, írásjel indokolatlan átvitele új sorba, valamint minden olyan írásjel-használati hiba, ami az 1-3. típusba nem tartozik)

5, bármely típusú központoszási hiba után 1 helyesírásí hiba pont jár. Központoszási hibákra 4 hibapontnál több nem adható.

A helyesírásí vizsgapont kiszámításá

A helyesírásí hibapontok átszámításá vizsgaponttá úgy történik, hogy a javító tanár összegzi a súlyos, az enyhe és a központoszási hibák hibapontjait, majd a következő táblázat szerint átváltja vizsgapontokra:

Hibaponthatár	Vizsgapont
0–2	8
3–4	7
5–6	6
7–8	5
9–10	4
11–12	3
13–14	2
15–16	1
17 –	0

Az íráskép értékelése

Adható összesen 2 pont a rendezettség, az olvashatóság és a kulturált forma (javítások, ékezethasználát kulturáltasága) alapján. A pongyola ékezethasználát hibái (az ékezetek egyéni vagy nehezen azonosítható módon jelölése) és a magánhangzók időtartamhibái nem moshatók egybe.

Teljesítményszintek:

- A dolgozat írásképe **0 pont**, ha az íráskép alig olvasható vagy a terjedelem nagy részében rendezetlen, vagy sok és kulturálatlan javítás van a szövegben, vagy a dolgozatíró az ékezetek szabályos jelölésére nem fordít figyelmet. A felsorolt hibatípusok közül egyetlen hibatípus megléte is 0 pontot eredményez, ha nagyszámú hiba fordul elő.
- **1 pont adható**, ha a dolgozat írásképe alapvetően rendezett, zömében jól olvasható, s a külső forma hibáinak száma (javítások, ékezethasználát rendezettségé) néhány hibánál nem több.
- **2 pont adható**, ha a dolgozat írásképe rendezett, végig jól olvasható, javításai szabályosak, és ékezethasználata követi a szabályos hangjelölést.